

Elosztva ezen fizetést az évnek 260 munkanapjára, esik abból e napra $23\frac{3}{10}$ pkr.

A miskolczi bérhez képest tehát nem teszi ez csak felét is.

A munkabéreknek pedig az elmélet szerint egy-egy vidéken jóformán egyenlőknek kellene lenni. Azonban, mint látjuk, az élet ez esetben is kineveti a logikát! kineveti, mert Miskolcz, mint város, a földművelési munkák mellett, lakosságának egyéb keresetet is ad; a *csabai* ember pedig nem *kényeső*, hogy tüstént oda szaladjon, a hol munkáját jobban megfizetik!

Egy 1200 □ öles hold jóra való szántóföldnek az ára Csabán 60—80, átlagban tehát 70 pft; a *bér* pedig ilyen után szintén 7—8 pft-ra megy.

Mennyivel kedvezőbb gazdálkodási körülmények! Az olesó napszám mellett csaknem oly értékes a föld, mint Miskolczon a drága munkabérrel!

Termékenysége a földnek a gabnaféléknél 5—6 magra megy általában.

Az *arató* és *nyomató* rész őszi és tavaszi után egyremásra $\frac{1}{9}$ — $\frac{1}{11}$ -ed.

Piacz a közel fekvő Miskolcz, a hová egy köből életért 5—6 pkr-t fizetnek fuvarbérül.

Szokásos vetésforgás a *kétnyomásos*, körülbelül ily formán:

buza $\frac{1}{4}$	} első nyomás
rozs $\frac{3}{4}$	
rozs $\frac{1}{6}$	} második nyomásu.
árpa $\frac{1}{6}$	
kukoricza $\frac{3}{6}$	
ugar $\frac{1}{6}$	

Egy része a földeknek folytonos mivélés alatt áll, termésvén szünetlenül *kukoriczát*.

Kevés levén e határban aránylag a természetes rét, trágyázni csak keveset lehet, s így a mérsékelt gabnatermesek is megérthetők.

XXXX. *Diósgyőr*. Miskolcztól észak felé a hegyek kezdetén és közt fekszik e terjedelmes határ egy órányira. A diósgyőri koronai uradalomnak székhelye ez, s a régi váromladék, melyben egykor fejedelmek is tartózkodtak, még ma is fentartja, ámbár erősen megviselt állapotban, bemohosult fejt.

Igen szép és kedves vidék ez. A borsodi iparnak fészke. Roppant erdők, derék vasgyárak, papirmalom, köszénbányák és szép utak vannak kebelében együtt, várva azon lendületes időt, mely e tényezőket értékük szerint felhasználja.

Területe a diósgyőri határnak 29845 kat. hold, melyből szántóföld csak 889, rét 1656, szőlő 959, legelő 521, erdő 25529, s terméketlen 289 hold. Elég világosan mondják e számok, hogy itt az erdő és fa hazájában vagyunk!

Csekély területű földjének és rétjeinek csak azon részei jók, melyek a völgyekben fekszenek, s melyek a művelési ágak terének mintegy felét foglalhatják el. A többi meglehetősen hideg, kötött és sovány agyag.

Keresete a népnek ez okon a földművelésből csak kis mértékben és mellékesen ered; fő forrás e tekintetben a folytonos munka vágás és fuvarozás által a terjedelmes erdőkön.

Allandó levén a kereset, a *napszám* is rendszeren 20—24 pkr szokott lenni, és csupán kaszáláskor fizetnek 48 krt és tartást.

A *szekeres béres* fizetése:

Készpénz egy évre	50 pft. — kr.
$3\frac{1}{2}$ köből rozs 4 ft 20 krjával	15 „ 10 „
Két vékás burgonyaföld szántással, hazahordással	5 „ — „
Tartás egész évre 15 pkrjával	91 „ 15 „
Együtt	161 „ 25 „

Elosztva ezen fizetést az évnek 260 munkanapjára, esik abból egy napra $37\frac{2}{10}$ pkr.

Szántásért átlagos munkában szoktak fizetni, s pedig egy köblös földtől (= 1200 □ öl) 2 ft 24 pkr-t.

Az *arató* rész tekintet nélkül a gabnafélére $\frac{1}{11}$ — $\frac{1}{12}$ -ed, s a nyomató rész $\frac{1}{10}$ -ed szokott lenni.

A *föld értékét* megítélhetjük abból, hogy egy fertály urbéri telek, mely áll körülbelül 9 holdnyi illetőségből, házzal együtt 500 frtal fizettetik. Meg továbbá abból, hogy a jobb földek holdjéért kukoricza alá megadnak kicsiben 6—7 pftot; egy *kaszás* (800 □ öl) rétért, pedig a javából 7—10 pftot!

Az árenda tehát itt is sokkal magasabb értékre mutat, mint a tőkeérték; oka ugyan az, melyet már más helyen is megjegyeztünk, t. i. a pénztelenség!

Piacz: Miskolcz, s a fuvarbér idáig egy köből gabnától 5—6 pkr.

Szokásos vetésforgás e határban is a *kétnyomásos*, melynél tiszta ugart csak a rozsbab részeken tartanak. A többi folyvást vettetik, kétszeres, rozs, kukoricza, burgonya és árpával. Kukoricza aránylag sok természetik és jól diszlik.

A *rengeteg* erdőség csak igen mérsékelt hasznot ad. Ha jól emlékezem, a legjobb részek tiszta jövedelme kat. holdankint 1 ft 25 pkr-ra, a leggyengébbike ellenben csak 21 pkr-ra van becsülve.

Jó — ha ennyi van! Részemről nem mernék e haszonért is jótállani!

XXXXI. *Edelény*. Miskolcztól északra fekszik a *Boldva* völgyében körülbelül $2\frac{1}{2}$ órányira. Nevezetes lön e hely újabb időben azon derék cukorgyárról, mely kebelében keletkezett, s több évek óta már sok nehézséget leküzdve, szép sikerrel munkálkodik.

Területe ezen határnak 5795 kat. hold, melyből sz.-föld 1969, rét 832, szőlő 121, legelő 463, erdő 2309, s terméketlen 102 hold.

Földje kevés kivétellel erős és kötött agyag; mely csak szorgalmas munka előtt hajol meg, és lesz háládatos.

A *cukorgyárra* vonatkozólag, a jeles gyárigazgató *Reich* urtól, ki e gyárt herczeg Koburgtól *Schöller* urral szövetségbe bírja haszonbérben, a következő adatokat nyertem.

A gyár által bérelt majorsági sz.-földek területe 1500, a réteké 300 hold, (1200 □ ölével); s fizetnek e gyárosok ezen földekért az uraságnak egyremásra 6 pftnyi árendát holdankint.

Kitüzött célja e gyárnak: a bérelt terület $\frac{2}{4}$ — $\frac{3}{5}$ -töd részén saját erejével természetik répat. Már itt létem alatt be volt ültetve 800 hold, s erről reménylettek holdankint csak 150 mázsát számítva — 120,000 mázsányi termést.

A bérelt talaj répatermelésre nézve mind alkalmas; azonban még nagyon sovány. Feljavított állapotjában hisz-szük, hogy termése fölmenend 200,000 mázsára.

A gyár gazdaságának fogatereje áll 200—250 darab

ökörből, melyek csupán munkára használatnak. Ezen erőt tartják egészben 7—8 hónapig; azután $\frac{2}{3}$ -ad— $\frac{2}{5}$ része feljavított állapotban eladatik. Az eladás rendszeresen aprilis havában történik. Vásárolni pedig september elején szoktak. Lovakat a gazdaság munkára nem tart.

Minden négy ökörhöz van egy béres és egy suhancz fiu. Napszámában áll mindkettő, s a béres naponként 24, a fiu pedig 14 p. krt kap.

Vásárolt trágyát fölhasznál a gazdaság évenként 15.000 mázsát. Ez *olajpogácsa*, és veszik Pesten, Nyiregyházán és Debreczen vidékén. Helyre szállítva kerül mázsája már 2 ft 30 pkrba. Egy holdra alkalmaznak belőle 20 mázsát, tehát 50 pft árut.

Czélba van véve a gazdálkodás rendszeresítésénél: a talajnak zöld trágyák és istálói trágya alkalmazásával is folyvást kedvező állapotot idézni elő a répatermelésre nézve; mert, mikép a gyárosok tapasztalják, az olajpogácsa egyedül, a lehető legnagyobb eredmények előállítására elégtelen.

Napszámokban hiány nincs. Mindamellett alkalmaznak mindenféle — sikerrel alkalmazható — gépeket, nevezetesen: Garret-féle vetőgépeket, lókapát és trágyahintőt.

A gyár a répatermesztés körül évenként hat héten keresztül naponként 1000 embert foglalkoztat. A fizetett napszám 18 pkr. Egyedül ezen munka után tehát 10,800 ftnyi kereset jő a mezei munkások kezébe. A gyárban továbbá 5 hónapon keresztül 250 ember talál munkát, s kap naponként 30 krnyi napszámot. Ezen munka újból mintegy 16,000 pftot hoz a munkások közé!

A gyár *sajtólással* dolgozik, s képes fölmunkálni éven át 200,000 mázsa répát. Eddig körülbelül 100,000 mázsát dolgozott csak fel, mert nem volt még elegendő répája soha. A közel fekvő vidék mindeddig közönnyel fogadott mindenemű felszólítást a répatermelésre, pedig a gyár 24 pkr-t szívesen fizetne cukorszájáért.

A nyert cukor egyremásra, a feldolgozott répához képest, $4\frac{1}{4}$ —5%-tre tehető. Csupán *finom* cukor készül a gyárban, s megy az a felföldre, Pestre, Debreczenbe, s általában az alföldre, s mázsája 40—45 pfton kél.

A *melasse* értékesítésére a gyár el van látva pálinka házzal is. Készül benne évenként mintegy 2000 akó 30—32 foknyi szesz.

Adója a gyárnak nagyszerű, s áll nevezetesen a következőkből u. m:

Répaadó	20,000 ft.
Szeszadó	6,000 „
Jövedelem- és földadó	4,000 „
<hr/>	
Együtt	30,000 „

Tüzelője a gyárnak *köszén*, melyet a határban a gyárhoz $\frac{1}{2}$ órányi távolságra fejtenek. Barna szén ez, s értéke úgy áll a legjobb angol és oraviczai köszénhez, mint 1 : $2\frac{1}{2}$ -hez. Harmadfél mázsa az edelényi szénből annyit ér, mint egy mázsa angol vagy oraviczai szén, 20 mázsa ezen szénből egy öl kemény fával ér fel. Kerül pediga szénnek mázsája 8 pkrba, husz mázsa tehát 2 ft 40 krba; holott a tüzifának öle 4 ft pp!

A gyár szénbányájában foglalkozik egész éven át körülbelül 100 ember, s a fejtett szén fölmegyén 150,000 mázsára. Ezen mennyiséget mind a cukorgyár és a téglaféltés használja föl.

A gyár népessége jobbára magyar. Meg vannak velük elégedve nagyon. Kitűnnek ők a többi munkások közül ügyesség és illedelmes viselet által. *Reich* ur igen dicsérte őket . . .

A vidék mesteremberei ellenben igen *gyarlók*. E körülmény, *Reich* szerint, egyik legsúlyosabb akadály a cukorgyárak elterjedésének hazánkban. *Mindent* magának kell készíteni a gyárnak, alkalmas mesteremberek hiánya miatt. És ez nagy teher.

Javításokra eddig a gazdaság százezer fton fölül költött; az egész vállalatban fekvő investitio pedig megüti már a 800 ezer forintot.

A gyárt a vállalkozók 30 évre birják haszonbérben. Az épületekért, ha visszaveszi a földesur a vállalatot, számukra kárpótlás jár. Keletkezett e gyár mostani szerkezetével 1853-ban, s dolgozik nagy előnyére a vidéknek 1854 óta.

A gőzgép, mely az egészet mozgatja, 30 lóerejű, s a gőzlő készülék képvisel 150 lóerőt. A tüzelés nem a közönséges rendszerű, hanem azon javított, melynél a szén egy planum inclinatusszerű étetön vezetetik a tüzre, s ennélfogva a legapróbbja is elég, haszonba megy.

Regie-je a gyárnak általában nem kedvezőtlen más országok gyáraihoz képest, s különösen előnyös az olcsó tüzelő.

A gyárból kikerülő répatörköly teszi a felhasznált répanak mintegy 20%-tőláját, megy tehát körülbelül 20 ezer mázsára. Takarmányul szolgál az igás ökröknek.

Kap pedig egy pár ökör naponként 75 font répatörkölyt, és 15—17 font szalmaszeccskát. Jó erőben vannak ezen étetés mellett.

Az edelényi cukorgyárból azon vigasztaló eredmény mutatkozik, hogy hazánkban hasonló vállalatok kellő értelmi és pénzbeli erővel gyamolittatva igen is sikeresen és minden irányban áldást és jólétet terjesztőleg állhatnak fenn.

Hátha még az adóztatási szempont is helyesebb és méltányosabb lett volna e vállalatok iránt kezdettől fogva?!

A kiviteli kereskedés emelése ügyében.

Pest, 1861. január 8.

I. A magyar kereskedésre nagy feladat megoldása vár: annak nemzeti jellegét világkereskedésivé kell átváltoztatni, s egyik karjának a keletre, a másiknak nyugati Európára kell nyúlnia. Oly ország, mely annyi gazdag termelési forrással bir, mint hazánk: bátran — mint magyarhoz illik — előre törhet, s a piacokat terményei és ipara fölségének fel kell *keresnie*, s nem várni, hogy a sült galamb szájába repüljön. Nagy a különbség a mi és más országok kiviteli kereskedése közt. Mig más országok áruikat legtöbbször *maguk* viszik a piacra, mi a legtöbb esetben *várunk*, mig a *külföld hozzánk jön terményeink elvitele végett*. A kereskedelmi üzletben azonban csak akkor vásárolnak távol országokból, ha mellette nagy nyereségre van kilátás. Ily kivitel, melyet *passiv* kereskedésnek lehet nevezni, még más hátrányokkal is jár, miként azok a mult évben gabnakereskedésünk körül eléggé éreztették magukat. Ha mi magunk vitük volna ki gabnánkat, akkor saját érdekünknel fogva bizonyosan a legjobb, s nem a silányabb minőségű gabonát visszük ki, amint ezt az idegenek tevék. Legsürgösb felada-